

شناسایی و اولویت‌بندی کسب و کارهای مرتبط با گیاهان دارویی در شهرستان چرداول

همایون مرادنژادی^{۱*}، زهرا علیخانی^۲ و مرجان واحدی^۳

*- نویسنده مسئول، دانشیار، گروه کارآفرینی و توسعه روستایی، دانشگاه ایلام، ایران، پست الکترونیک: homayoon.moradnezhadhi@ilam.ac.ir

۲- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، واحد ایلام، دانشگاه آزاد اسلامی، ایران

۳- استادیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، واحد ایلام، دانشگاه آزاد اسلامی، ایران

تاریخ پذیرش: بهمن ۱۳۹۵

تاریخ اصلاح نهایی: آذر ۱۳۹۵

تاریخ دریافت: شهریور ۱۳۹۵

چکیده

این پژوهش با هدف شناسایی و اولویت‌بندی کسب و کارهای مرتبط با گیاهان دارویی در شهرستان چرداول انجام شد. در این پژوهش با توجه به ماهیت موضوع از روش‌های ترکیبی پژوهش کمی- کیفی و از میان این روش‌ها، از الگوی تلفیقی غالب-کمتر غالب و در قالب طرح دو مرحله‌ای استفاده شد. در بین روش‌های پژوهش کیفی از مصاحبه‌های نیمه‌عمیق و از میان روش‌های پژوهش کمی، از روش توصیفی-پیمایشی استفاده شد. جامعه آماری در مرحله کیفی پژوهش صاحب‌نظران گیاهان دارویی و کارشناسان اقتصادی استان ایلام بوده‌اند که تعداد ۱۲ نفر از آنان به روش نمونه‌گیری هدفمند در پژوهش مشارکت داده شده‌اند. جامعه آماری مرحله کمی تعداد ۸۴ نفر از کارشناسان بوده‌اند که با استفاده از فرمول کوکران ۵۰ نفر از آنان به‌عنوان نمونه برآورد و با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شده‌اند. ابزار گردآوری داده‌ها در مرحله کمی پرسشنامه‌ای بود که براساس نتیجه مرحله کیفی و بررسی پیشینه پژوهش طراحی شده و روایی آن براساس نظر جمعی از صاحب‌نظران و استادان مجرب تأیید گردید. پایایی ابزار پژوهش با استفاده از نرم‌افزار spss و محاسبه آزمون آلفای کرونباخ، ۰/۹۱ بدست آمد که بیانگر مناسب بودن پایایی پرسشنامه بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار spss انجام شد. نتایج نشان داد که کاشت گیاهان دارویی، کارگاه خشک‌کن، پودر و بسته‌بندی سیر؛ کارگاه روغن‌گیری و بسته‌بندی کلزا؛ و کارگاه تولید آدامس طبیعی بنه (سقر)؛ به ترتیب جزء اولویت‌های برتر کسب و کارهای تولیدی و خدماتی، فرآوری اولیه، فرآوری ثانویه و فرآوری نهایی گیاهان دارویی بودند.

واژه‌های کلیدی: گیاهان دارویی، کسب و کار، فرآوری اولیه، فرآوری ثانویه، فرآوری نهایی.

مقدمه

(2011). در طول سال‌های اخیر، بکارگیری انواع روش‌های طب مکمل-جایگزین در بسیاری از کشورهای دنیا روند صعودی داشته است. بکارگیری داروهای گیاهی در ایالات متحده از دهه ۳۰ تا دهه ۹۰ میلادی به‌طور مداوم افزایش یافته و بیش از ۲۷ برابر شده‌است (Moradi Lake et al., 2008). یک چهارم از داروهای

مصرف گیاهان دارویی به میزان قابل توجهی افزایش یافته است و آمار ارائه شده از سوی کشورهای پیشرفته نیز مؤید این نکته است (Nemati peykani & Jalilian, 2012). به طوری که هم اکنون ۹۰٪ مردم این کشورها از داروهای گیاهی استفاده می‌کنند (Rashidi et al.,

کشاورزی، صنعت و خدمات در مناطق روستایی به علت ماهیت اشتغال‌زایی بالا، می‌توانند برای گروهی از روستاییان به‌ویژه دانش‌آموختگان و جوانان، اشتغال مولد و دائم و برای بیکاران فصلی، اشتغال موقت ایجاد کند (Mohapatra et al., 2007). از آنجا که کسب و کارهای کوچک و متوسط شاخصه‌هایی همانند اهداف گوناگون بوده و نیاز به منابع متنوع و تمایل کمتری به ریسک‌پذیری و سرمایه‌گذاری نیاز دارند، لازم است مقوله تسهیل‌گری در راه‌اندازی این کسب و کارها مورد توجه قرار گیرد (Memili et al., 2015). کسب و کارهای کوچک و متوسط از نظر صرفه‌جویی در مقیاس تولید، در بخشی از تولیدات نسبت به صنایع بزرگ برتری دارند. مطالعات نشان داده‌اند که اگر واحد تولید از حد مشخصی بزرگتر شود، موجب عدم کارایی خواهد شد. کوچک شدن واحدهای اقتصادی در کشورهای غرب و تقسیم سازمانی مؤسسات بزرگ به واحدهای مستقل کوچک، نمونه‌هایی از این قانونمندی اقتصادی به‌شمار می‌رود (Sahraeian, 2001). در این راستا، توجه به کالاهایی که امکان بالقوه برای صادرات آنها وجود دارد، ضروریست. از آن جمله می‌توان به گیاهان دارویی اشاره کرد (Kashfi Bonab, 2010). در این میان محصولات جنگلی و مرتعی گیاهان دارویی و صنعتی علاوه بر نقش خاصی که در اقتصاد داخلی دارند، می‌توانند تأثیر بسزایی در امر صادرات غیرنفتی داشته باشند (Nakhai, 2011). کشور ایران با داشتن شرایط اقلیمی و تنوع گیاهی به‌مراتب بهتر از اروپا، در حال حاضر حدود ۶۰ تا ۹۰ میلیون دلار از تجارت جهانی گیاهان دارویی را به خود اختصاص داده‌است. جایگاه گیاهان دارویی در توسعه اقتصادی، زیست‌محیطی و اشتغال‌زایی، به حدی است که می‌تواند امروزه روند تعمیق و احیای آن را به‌ویژه در جهت افزایش صادرات غیرنفتی، به‌عنوان یکی از شاخه‌های اصلی توسعه اقتصاد ملی در کشور مورد توجه قرارداد (Kashfi Bonab, 2010). Bagheri (۲۰۰۸) در مقاله‌ای تحت عنوان گیاهان دارویی و اشتغال‌زایی آن در

مرسوم که حدود ۱۲۰ داروی جدید نسخه شده را شامل می‌شود، حاوی حداقل یک ترکیب فعال مشتق شده از گیاهان می‌باشند (Ahvazi et al., 2008). بیش از ۶۰٪ مردم آلمان و بلژیک و ۷۴٪ انگلیسی‌ها تمایل به استفاده از درمان‌های گیاهی دارند. ضمن اینکه براساس آمار سازمان بهداشت جهانی، بیش از ۸۰٪ مردم جهان به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه و نواحی فقیر و دور افتاده، عمده‌ترین نیازهای خود را از گیاهان دارویی تأمین می‌کنند (Kashfi Bonab, 2010). هر ساله بیش از ۹۰۰۰ نوع فرآورده گیاهی در کشورهای اروپایی و آمریکا، ترکیب، ساخته و به بازار عرضه می‌شود (Heidarzade et al., 2015). پرورش و تولید گیاهان دارویی می‌تواند ضمن کمک به سلامت جامعه در پیشرفت اقتصادی نقش به‌سزایی داشته باشد (Govil & Singh, 2010). بازار داروهای گیاهی با توجه به احیای روش‌های سنتی و تغییر سیستم‌های بهداشت و درمان، با سرعت چشمگیری رشد کرده‌است که باعث شده این گیاهان از اهمیت اقتصادی بالایی نیز برخوردار شوند (Sen et al., 2011). به گزارش سازمان خواروبار جهانی، ارزش تجارت جهانی گیاهان دارویی در سال ۲۰۰۲ حدود صد میلیارد دلار بوده‌است و در سال ۲۰۵۰ به رقم پنج تریلیون دلار خواهد رسید (Kashfi Bonab, 2010). در آمریکا در سال ۱۹۹۷ از مجموع حدود ۲۷ میلیارد دلار هزینه انجام شده برای درمان‌های سنتی در حدود ۳/۲۴ میلیارد دلار آن، مربوط به درمان‌های گیاهی بوده‌است. ۸۰٪ داروهای عرضه شده در برخی کشورها منشأ گیاهی دارند. پرورش و تولید گیاهان دارویی می‌تواند ضمن کمک به سلامت جامعه، در اشتغال‌زایی و صادرات غیرنفتی نیز نقش مهمی داشته باشد (Rashidi et al., 2011). از آنجایی که اقتصاد ایران به شدت به درآمدهای نفتی وابسته است و تمام بخش‌ها و متغیرهای اقتصادی به میزان قابل توجهی از بخش نفت متأثر هستند (Ebrahimi & Ghanbari, 2009)، ایجاد و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط (SMEs) بخش‌های

هستند و از ۱۰۰۰ گونه گیاهی موجود در استان، ۱۵۰ گونه دارویی هستند (Mozafarian, 2008). Darvishnia و همکاران (۲۰۱۲) در پژوهشی نشان دادند که در منطقه حفاظت شده مانشت و قلازنگ ایلام، ۵۲ تیره، ۱۵۶ جنس و ۲۳۱ گونه گیاهی وجود دارد. شهرستان چرداول یکی از شهرستان‌های استان ایلام است که در شمال شرقی استان قرار دارد، و از نظر پوشش گیاهی، دارای گونه گیاهی دارویی و خوراکی بسیار زیادی است که بیشتر این گیاهان به صورت خودرو در کوه‌های چرداول چون لنه، بانکول، خورمه، قلاجه و وردلان وجود دارند. از مزایای شهرستان می‌توان وجود شرایط مناسب برای کشت گیاهان دارویی و بر خورداری از موقعیت مرزی مناسب را برای گسترش مبادلات بازرگانی با کشور عراق از طریق مرز مهران نام برد. با توجه به توانمندی‌های طبیعی این شهرستان برای تولید گیاهان دارویی، می‌توان با آشنا کردن هر چه بیشتر مردم با گیاهان دارویی و خواص درمانی آنها، زمینه را برای گسترش بازار داخلی فراهم کرد. با وجود تفاوت زیادی که بین ارزش اقتصادی گیاهان دارویی به صورت خام و شکل‌های فرآوری شده آنها وجود دارد، می‌توان با ایجاد کارخانه فرآوری این گیاهان، علاوه بر امکان اشتغال‌زایی بیشتر، مانع خروج این گیاهان به صورت خام از کشور شد. همچنین می‌توان با ایجاد صنایع تبدیلی و بسته‌بندی مناسب، زمینه را برای صادرات به استان‌های همجوار و حتی کشورهای همسایه فراهم کرد. به نظر می‌رسد اولین گام برای ایجاد رونق تولید و اشتغال با استفاده از گیاهان دارویی، شناسایی زمینه‌های راه‌اندازی کسب و کارهای گیاهان دارویی می‌باشد. با وجود اهمیت موضوع متأسفانه تاکنون پژوهشی در زمینه شناسایی کسب و کارهای گیاهان دارویی انجام نشده است و اندک پژوهش‌های انجام شده در زمینه شناسایی کسب و کارها در سایر حوزه‌های اشتغال و کارآفرینی بوده است. Ahmadi (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان شناسایی کسب و کارهای غیرکشاورزی برای جوانان روستایی شهرستان ایلام،

استان اصفهان، به این نتیجه رسید که به‌طور متوسط ۷۱/۲۳ نفر- روز نیروی کار در هر هکتار تولید گیاهان دارویی درگیر کار می‌باشد. Nakhai (۲۰۱۱) در مقاله‌ای تحت عنوان قابلیت‌های سرمایه‌گذاری در تولیدات گیاهان دارویی برای اشتغال‌زایی و رونق اقتصادی در استان کرمان به معرفی برخی مناطق قابل سرمایه‌گذاری، رویشگاه‌های طبیعی و قسمت‌های مورد استفاده گیاهان دارویی در این استان پرداخته است. کشور پهناور ایران با مساحت ۱۶۴۸۰۰۰ کیلومترمربع دارای تنوع اقلیمی بسیار بالایی است (Mesdaghi, 2004). گیاهان دارویی، درصد قابل توجهی از گونه‌های گیاهی ایران را تشکیل می‌دهند (Mozafarian, 2013). وجود ۱۱ اقلیم از ۱۳ اقلیم شناخته شده جهان، بر خورداری از ۳۰۰ روز آفتابی در سال و اختلاف دمای ۴۰ تا ۵۰ درجه سانتی‌گرادی میان سردترین و گرمترین نقطه در کشور، شرایط مساعدی برای کشور پهناور ایران به لحاظ بهره‌مندی از یک اکولوژیک منحصر به فرد فراهم کرده‌است. در ایران تاکنون ۶ تا ۸ هزار گونه گیاهی شناخته شده که در نوع خود منحصر به فرد است. اما متأسفانه هیچ‌گاه به این ثروت ملی در محاسبات اقتصادی و زیست محیطی بهای لازم داده نشده، این در حالیست که کشورهای دیگر که توان بالقوه ایران را ندارند، سرمایه‌گذاری‌های کلان در این زمینه انجام داده‌اند (Kashfi Bonab, 2010). توجه به کشت و فرآوری گیاهان دارویی می‌تواند ضمن بهبود وضع اقتصاد کشور، سبب افزایش صادرات غیرنفتی شود که این می‌تواند گامی مهم در راه توسعه کشور باشد. استان ایلام با وسعتی حدود ۲۰۱۵۰ کیلومترمربع حدود ۱/۴٪ از مساحت کشور را به خود اختصاص داده‌است (Mahmodin, 2004). این استان با توجه به تنوع اقلیمی (میزان بارندگی سالیانه و درجه حرارت) و شرایط توپوگرافیک از غنای رویشی خوبی برخوردار است؛ به طوری که از نظر پوشش گیاهی دارای ۱۰۰۰ گونه گیاهی است که تنها ۵۰ گونه آن، درختی و درختچه‌ای و بقیه بوته‌ای، علفی و یک‌ساله

کمتر غالب بوده است، از مصاحبه‌های نیمه‌عمیق استفاده شده‌است. جامعه آماری مرحله کیفی پژوهش صاحب‌نظران گیاهان دارویی و کارشناسان اقتصادی استان ایلام بوده‌اند که تعداد ۱۲ نفر از آنان به روش نمونه‌گیری هدفمند گلوله برفی در پژوهش مشارکت داده شده‌اند. جامعه آماری مرحله کمی این پژوهش نیز کارشناسان مرتبط با موضوع در حوزه‌های کشاورزی و منابع طبیعی در ادارات شهرستان چرداول به تعداد ۸۴ نفر بوده‌اند. در مرحله کمی، تعیین حجم نمونه پس از انجام پیش‌آزمون، با استفاده از فرمول کوکران ۵۰ نفر برآورد گردید که با استفاده از روش نمونه‌گیری ساده، انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. برای گردآوری اطلاعات، پرسشنامه‌ای براساس بررسی پیشینه موضوع و نیز مرحله کیفی پژوهش، تدوین شد. روایی پرسشنامه از نظر روایی ظاهری و محتوایی و دیدگاه صاحب‌نظران و متخصصان، تأیید گردید. پایایی ابزار پژوهش توسط نرم‌افزار SPSS و آزمون آلفای کرونباخ، ۹۱٪ درصد بدست آمد که بیانگر مناسب بودن پرسشنامه بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام شد. در این مطالعه، پژوهش‌گران برای رسیدن به یک نتیجه مناسب، از فرمول واحدی و همکاران (۱۳۸۷) استفاده کردند که بتوان با در نظر گرفتن میزان ضرورت و امکان‌پذیری راه‌اندازی هر یک از کسب و کارهای شناسایی شده، اقدام به اولویت‌بندی کسب و کارهای گیاهان دارویی در منطقه مورد مطالعه کنند. از آنجا که برای رسیدن به یک نتیجه مناسب در مورد اولویت‌بندی کارهای گیاهان دارویی در منطقه مورد مطالعه، پژوهشگران نمی‌توانستند تنها به میزان ضرورت راه‌اندازی کسب و کارها استناد نمایند و لازم بود که افزون بر میزان ضرورت، میزان امکان‌پذیری کسب و کارها در منطقه مورد مطالعه نیز در نظر گرفته شود. به عبارت دیگر، از آنجایی که هدف پژوهش اولویت‌بندی کسب و کارهای گیاهان دارویی بود، تنها امتیاز بالای کسب و کارها (ضریب پراکندگی پایین‌تر) از نظر ضرورت کافی به نظر نمی‌رسید. زیرا کسب و

اولویت‌های کسب و کارهای خدماتی غیرکشاورزی، صنایع غیرکشاورزی، صنایع دستی و گردشگری و معادن را معرفی کرده است. Vahedi (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان اولویت‌بندی توسعه صنایع تبدیلی بخش کشاورزی استان ایلام، برای هر یک از شهرستان‌های استان ایلام ۱۰ اولویت اول صنایع تبدیلی معرفی کرده است. Moradnezehadi (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان شناسایی و اولویت‌بندی کسب و کارهای خانگی مناسب برای مناطق روستایی استان ایلام، کسب و کارهای خانگی دارای اولویت در زیربخش‌های کشاورزی، صنایع تبدیلی و صنایع دستی برای هر یک از شهرستان‌های استان ایلام را معرفی کرده است. از آنجا که فعالیت‌های اقتصادی، به‌طور خاص و منابع و امکانات به‌طور عام، از لحاظ توزیع فضایی از درجه تمرکز نامطلوبی برخوردار می‌باشند، بنابراین، هر منطقه متناسب با ویژگی‌های خاص خود نیازمند برنامه‌های ویژه‌ای است که لازمه هر گونه اقدامی در این زمینه، شناسایی وضعیت موجود مناطق مختلف براساس روش‌های علمی مناسب است (Faraji Sabokbar, 2015). با توجه به اینکه تاکنون در شهرستان چرداول در مورد شناسایی کسب و کارهای گیاهان دارویی پژوهشی انجام نشده است، این پژوهش با هدف شناسایی و اولویت‌بندی کسب و کارهای گیاهان دارویی تدوین شده است تا بتواند گامی در جهت معرفی زمینه‌های کارآفرینی در حوزه گیاهان دارویی در شهرستان چرداول بردارد.

مواد و روش‌ها

روش‌شناسی

اگر بخواهیم روش‌شناسی این پژوهش را از منظر پارادایم پژوهش‌های کمی و کیفی مشخص نماییم، این پژوهش در قالب روش‌های ترکیبی و از میان روش‌های ترکیبی غالب-کمتر غالب بوده‌است. مرحله کمی غالب بوده است و از میان روش‌های پژوهش کمی از روش توصیفی-پیمایشی استفاده شده‌است. در مرحله کیفی که

در مرحله اول پژوهش با استفاده از صاحب نظران حوزه گیاهان دارویی و نیز بررسی پیشینه موضوع پژوهش، با در نظر گرفتن منطقه مورد مطالعه و توانمندی‌های آن، کسب و کارهای گیاهان مناسب برای منطقه مورد مطالعه شناسایی گردید. در مرحله دوم پژوهش نیز با استفاده از دیدگاه کارشناسان مرتبط با زمینه مورد مطالعه، اقدام به اولویت‌بندی کسب و کارهای گیاهان دارویی شناسایی شده گردید. در ادامه نتایج بدست آمده از پژوهش، به تفکیک نوع کسب و کارهای گیاهان دارویی آمده است.

کسب و کارهای تولیدی و خدماتی گیاهان دارویی امکان‌پذیری و ضرورت کسب و کارهای تولیدی و خدماتی گیاهان دارویی در شهرستان چرداول در جدول ۱ آورده شده است. همان‌گونه که اطلاعات جدول ۱ نشان می‌دهد امکان‌پذیری واحدهای تحقیقات در زمینه گیاهان دارویی با ضریب تغییرات ۰/۳۰۲ در اولویت اول قرار می‌گیرد. در اولویت‌های بعدی به ترتیب شرکت کاشت گیاهان دارویی با ضریب تغییرات ۰/۳۰۳ و شرکت تولید بذر و نشاء گیاهان دارویی با ضریب تغییرات ۰/۳۳۳ قرار می‌گیرد. در مورد ضرورت کسب و کارهای تولیدی و خدماتی گیاهان دارویی، شرکت کاشت گیاهان دارویی با ضریب تغییرات ۰/۱۶۹ در اولویت اول می‌باشد. اولویت‌های بعدی به ترتیب شرکت تولید بذر و نشاء گیاهان دارویی با ضریب تغییرات ۰/۲۴۹ واحدهای تحقیقات در زمینه گیاهان دارویی با ضریب تغییرات ۰/۲۷۳ قرار می‌گیرد. همان‌گونه که در جدول ۱ نشان داده شده شرکت کاشت گیاهان دارویی، شرکت تولید بذر و نشاء گیاهان دارویی و واحدهای تحقیقات در زمینه گیاهان دارویی، هم از نظر امکان‌پذیری و هم از نظر ضرورت در اولویت‌های برتری نسبت به سایر کسب و کارهای تولیدی و خدماتی قرار گرفتند.

کارهایی باید در اولویت قرار می‌گرفتند و برای راه‌اندازی در منطقه مورد مطالعه معرفی می‌شدند که امکان راه‌اندازی آنها (ضریب پراکندگی پایین‌تر) هم وجود داشته باشد. بنابراین برای رسیدن به این هدف، از فرمول زیر برای اولویت‌بندی کسب و کارهای گیاهان دارویی براساس پایین‌تر بودن ضریب پراکندگی ضرورت و امکان‌پذیری استفاده گردید.

فرمول ۱- چگونگی محاسبه امتیاز کسب و کارهای

دارای اولویت:

$$I = \frac{s1}{-1} + \frac{s2}{-2}$$

که در این فرمول:

$S1$ = انحراف معیار ضرورت راه‌اندازی کسب و کار؛

$\mu1$ = میانگین رتبه‌ای ضرورت راه‌اندازی کسب و کار؛

$S2$ = انحراف معیار امکان‌پذیری راه‌اندازی کسب و کار؛

$\mu2$ = میانگین رتبه‌ای امکان‌پذیری راه‌اندازی کسب و کار؛

I = نمره اولویت کسب و کار است.

بدین ترتیب در این پژوهش برای مشخص کردن کسب و کارهای گیاهان دارویی مناسب برای راه‌اندازی در شهرستان چرداول، اقدام به محاسبه میزان ضرورت راه‌اندازی این کسب و کار و نیز میزان امکان‌پذیری راه‌اندازی آن با استفاده از ضریب تغییرات شده است. در مرحله بعد نیز برای دستیابی به یک نتیجه دقیق، اقدام به محاسبه جمع میانگین ضریب تغییرات ضرورت و امکان‌پذیری کسب و کارها و اولویت‌بندی آنها شده است.

نتایج

همان‌گونه که در مقدمه اشاره گردید، این پژوهش با هدف شناسایی و اولویت‌بندی کسب و کارهای گیاهان دارویی تدوین شده بود. برای رسیدن به این هدف، ابتدا

جدول ۱- امکان‌پذیری و ضرورت کسب و کارهای تولیدی و خدماتی گیاهان دارویی در شهرستان چرداول

اولویت	نمره شاخص	ضرورت راه‌اندازی			امکان‌پذیری راه‌اندازی			کسب و کار
		ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	
۲	۰/۵۷۵	۰/۲۷۳	۱/۰۶۲	۳/۸۸	۰/۳۰۲	۱/۱۰۲	۳/۶۴	واحدهای تحقیقات در زمینه گیاهان دارویی
۱	۰/۴۷۲	۰/۱۶۹	۰/۷۱۵	۴/۲۲	۰/۳۰۳	۱/۰۷۳	۳/۵۴	کسب و کار کاشت گیاهان دارویی
۳	۰/۵۸۲	۰/۲۴۹	۰/۹۸۹	۳/۹۶	۰/۳۳۳	۱/۱۸۲	۳/۵۴	کسب و کار تولید بذر و نشاء گیاهان دارویی
۴	۰/۶۴۷	۰/۲۷۸	۱/۰۰۸	۳/۶۲	۰/۳۶۹	۱/۱۳۲	۳/۰۶	کسب و کار حمل و نقل گیاهان دارویی (به صورت تخصصی)
۵	۰/۶۶۸	۰/۲۸۳	۱/۰۸۲	۳/۸۲	۰/۳۸۵	۱/۲۸۷	۳/۲۴	کسب و کارهای بازاریابی گیاهان دارویی

جدول ۲- امکان‌پذیری و ضرورت کسب و کارهای فرآوری اولیه گیاهان دارویی در شهرستان چرداول

اولویت	نمره شاخص	ضرورت راه‌اندازی			امکان‌پذیری راه‌اندازی			کسب و کار
		ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	
۱	۰/۴۱۶	۰/۱۹۵	۰/۸۵۱	۴/۳۶	۰/۲۲۱	۰/۹۵۳	۴/۳۰	کارگاه خشک‌کن، پودر و بسته‌بندی سیر
۲	۰/۵۴۵	۰/۲۶۶	۰/۹۹۵	۳/۷۳	۰/۲۷۹	۱/۰۲۲	۳/۶۶	کارگاه خشک‌کن و بسته‌بندی گشنیز
۳	۰/۵۴۸	۰/۲۴۸	۰/۹۵۰	۳/۸۲	۰/۳۰۰	۱/۱۲۸	۳/۷۶	کارگاه تولید دمنوش کیسه‌ای گل‌گاوزبان
۵	۰/۵۹۶	۰/۲۹۴	۱/۰۹۷	۳/۷۲	۰/۳۰۲	۱/۱۷۲	۳/۸۷	کارگاه بسته‌بندی دانه اسپند
۶	۰/۵۹۸	۰/۲۹۱	۱/۰۲۳	۳/۵۱	۰/۳۰۷	۱/۱۲۰	۳/۶۴	کارگاه تولید آزاد و بسته‌بندی جودوسر
۷	۰/۶۴۱	۰/۳۲۹	۱/۱۲۶	۳/۴۲	۰/۳۱۲	۱/۱۲۵	۳/۶۰	کارگاه تولید و بسته‌بندی نخود سبز (نیم‌پز)
۴	۰/۵۸۰	۰/۲۶۴	۱/۰۲۱	۳/۸۶	۰/۳۱۶	۱/۱۷۳	۳/۷۱	کارگاه خشک‌کن، پودر و بسته‌بندی ریشه شیرین‌بیان
۱۱	۰/۶۸۸	۰/۳۵۶	۱/۲۳۲	۳/۴۶	۰/۳۳۲	۱/۱۶۵	۳/۵۰	کارگاه پودر و بسته‌بندی دانه رازیانه
۸	۰/۶۵۰	۰/۳	۱/۰۸۶	۳/۶۲	۰/۳۵۰	۱/۲۵۷	۳/۵۹	کارگاه خشک‌کن و بسته‌بندی شنبلیله
۱۲	۰/۶۸۷	۰/۳۳۳	۱/۱۷۷	۳/۵۳	۰/۳۵۴	۱/۲۶۹	۳/۵۸	کارگاه تولید دمنوش کیسه‌ای بابونه
۱۳	۰/۶۹۵	۰/۳۳۱	۱/۱۴۷	۳/۴۶	۰/۳۶۴	۱/۲۴۷	۳/۴۲	کارگاه تولید دمنوش کیسه‌ای به‌لیمو
۱۴	۰/۷۰۰	۰/۳۳۱	۱/۰۰۰	۳/۰۲	۰/۳۶۹	۱/۱۲۴	۳/۰۴	کارگاه خشک‌کن، پودر و بسته‌بندی سماق
۱۵	۰/۷۰۷	۰/۳۳۴	۱/۱۷۵	۳/۵۱	۰/۳۷۳	۱/۲۷۹	۳/۴۲	کارگاه پودر و بسته‌بندی دانه زیره سبز و سیاه
۱۰	۰/۶۶۲	۰/۲۷۶	۱/۰۶۹	۳/۸۶	۰/۳۸۶	۱/۴۲۱	۳/۶۸	کارگاه تولید دمنوش کیسه‌ای آویشن
۹	۰/۶۵۲	۰/۲۵۷	۰/۹۷۵	۳/۷۸	۰/۳۹۵	۱/۳۳۸	۳/۳۸	کارگاه خشک‌کن و بسته‌بندی شوید
۱۶	۰/۷۴۱	۰/۳۴۵	۱/۲۵۳	۳/۶۳	۰/۳۹۶	۱/۲۲۹	۳/۱۰	کارگاه خشک‌کن و بسته‌بندی کلاله زعفران
۱۷	۰/۷۶۶	۰/۳۶۶	۱/۱۶	۳/۱۶۱	۰/۴	۱/۲۶۴	۳/۱۶	کارگاه خشک‌کن، پودر و بسته‌بندی آرتیشو
۱۹	۰/۸۳۷	۰/۴۱۰	۱/۳۰۴	۳/۱۸	۰/۴۲۷	۱/۳۳۵	۳/۱۲	کارگاه تولید دمنوش کیسه‌ای اسطوخودوس
۱۸	۰/۷۷۹	۰/۳۳۹	۱/۰۴۷	۳/۰۸	۰/۴۴۰	۱/۲۵۱	۲/۸۴	کارگاه خشک‌کن و بسته‌بندی گل پنیرک
۲۰	۰/۸۹۸	۰/۴۴۷	۱/۳۰۷	۲/۹۲	۰/۴۵۱	۱/۳۶۳	۳/۰۲	کارگاه تولید دمنوش کیسه‌ای بادرنجبویه
۲۱	۰/۹۱۸	۰/۴۲۴	۱/۲۲۳	۲/۸۸	۰/۴۹۴	۱/۴۲۳	۲/۸۸	کارگاه تولید دمنوش کیسه‌ای مرزنگوش

و کارگاه عرق‌گیری و بسته‌بندی نعنای با ضریب تغییرات ۰/۲۲۰ در اولویت دوم قرار می‌گیرد. اولویت سوم مربوط به کارگاه عرق‌گیری و بسته‌بندی پونه با ضریب تغییرات ۰/۲۲۴ می‌باشد. همان‌گونه که در جدول ۳ نشان داده شده کارگاه روغن‌گیری و بسته‌بندی کلزا، کارگاه عرق‌گیری و بسته‌بندی نعنای و کارگاه عرق‌گیری و بسته‌بندی پونه، هم از نظر امکان‌پذیری و هم از نظر ضرورت در اولویت‌های برتری نسبت به سایر کسب و کارهای فرآوری ثانویه گیاهان دارویی قرار گرفتند.

کسب و کارهای فرآوری نهایی گیاهان دارویی امکان‌پذیری کسب و کارهای فرآوری نهایی گیاهان دارویی در شهرستان چرداول در جدول ۴ آورده شده‌است. همان‌گونه که اطلاعات جدول نشان می‌دهد امکان‌پذیری کارگاه تولید آدامس طبیعی بنه (سقز) با ضریب تغییرات ۰/۱۸۹ در اولویت اول، کارگاه تولید و بسته‌بندی اسانس گل محمدی با ضریب تغییرات ۰/۳۴۰ در اولویت دوم و کارخانه تولید داروهای گیاهی انسان، دام و طیور با ضریب تغییرات ۰/۳۵۶ در اولویت سوم قرار می‌گیرد. همان‌گونه که اطلاعات جدول ۴ نشان می‌دهد ضرورت کارگاه تولید آدامس طبیعی بنه (سقز) با ضریب تغییرات ۰/۱۸۹ در اولویت اول و کارخانه تولید داروهای گیاهی انسان، دام و طیور با ضریب تغییرات ۰/۲۶۷ در اولویت دوم و کارگاه تولید و بسته‌بندی اسانس گل محمدی با ضریب تغییرات ۰/۲۹۳ در اولویت سوم قرار می‌گیرد. همان‌گونه که در جدول ۴ نشان داده شده کارگاه تولید آدامس طبیعی بنه (سقز)، کارخانه تولید داروهای گیاهی انسانی، دام و طیور و کارگاه تولید و بسته‌بندی اسانس گل محمدی، هم از نظر امکان‌پذیری و هم از نظر ضرورت در اولویت‌های برتری نسبت به سایر کسب و کارهای فرآوری نهایی گیاهان دارویی قرار گرفتند.

کسب و کارهای فرآوری اولیه گیاهان دارویی امکان‌پذیری و ضرورت کسب و کارهای فرآوری اولیه گیاهان دارویی در شهرستان چرداول در جدول ۲ آورده شده‌است. همان‌گونه که اطلاعات جدول نشان می‌دهد امکان‌پذیری کارگاه خشک‌کن، پودر و بسته‌بندی سیر با ضریب تغییرات ۰/۲۲۱ در اولویت اول، کارگاه خشک‌کن و بسته‌بندی گشنیز با ضریب تغییرات ۰/۲۷۹ در اولویت دوم و کارگاه تولید دمنوش کیسه‌ای گل‌گاوزبان با ضریب تغییرات ۰/۳ در اولویت سوم قرار می‌گیرد. ضرورت کارگاه خشک‌کن، پودر و بسته‌بندی سیر با ضریب تغییرات ۰/۱۹۵ در اولویت اول، کارگاه تولید دمنوش کیسه‌ای گل‌گاوزبان با ضریب تغییرات ۰/۲۴۸ در اولویت دوم و کارگاه خشک‌کن و بسته‌بندی شوید با ضریب تغییرات ۰/۲۵۷ در اولویت سوم قرار می‌گیرد. همان‌گونه که در جدول ۱ نشان داده شده کارگاه خشک‌کن، پودر و بسته‌بندی سیر، کارگاه خشک‌کن و بسته‌بندی گشنیز و کارگاه تولید دمنوش کیسه‌ای گل‌گاوزبان، هم از نظر امکان‌پذیری و هم از نظر ضرورت در اولویت‌های برتری نسبت به سایر کسب و کارهای فرآوری اولیه گیاهان دارویی قرار گرفتند.

کسب و کارهای فرآوری ثانویه گیاهان دارویی امکان‌پذیری کسب و کارهای فرآوری ثانویه گیاهان دارویی در شهرستان چرداول در جدول ۳ آورده شده‌است. همان‌گونه که اطلاعات جدول نشان می‌دهد امکان‌پذیری کارگاه روغن‌گیری و بسته‌بندی کلزا با ضریب تغییرات ۰/۲۴۸ در اولویت اول و کارگاه روغن‌گیری و بسته‌بندی آفتابگردان با ضریب تغییرات ۰/۲۵۶ در اولویت دوم قرار می‌گیرد. اولویت سوم مربوط به کارگاه عرق‌گیری و بسته‌بندی نعنای با ضریب تغییرات ۰/۲۶۳ می‌باشد. همچنین ضرورت کارگاه روغن‌گیری و بسته‌بندی کلزا با ضریب تغییرات ۰/۲۱۵ در اولویت اول

جدول ۳- امکان‌پذیری و ضرورت کسب و کارهای فرآوری ثانویه گیاهان دارویی در شهرستان چرداول

اولویت	نمره شاخص	ضرورت راه‌اندازی			امکان‌پذیری راه‌اندازی			کسب و کار
		ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	
۱	۰/۴۶۳	۰/۲۱۵	۰/۸۹۸	۴/۱۶	۰/۲۴۸	۱/۰۰۸	۴/۰۶	کارگاه روغن‌گیری و بسته‌بندی کلزا
۵	۰/۵۳۱	۰/۲۷۵	۱/۰۹۷	۳/۹۸	۰/۲۵۶	۱/۰۰۷	۳/۹۲	کارگاه روغن‌گیری و بسته‌بندی آفتابگردان
۲	۰/۴۸۳	۰/۲۲۰	۰/۹۰۰	۴/۰۸	۰/۲۶۳	۱/۰۲۳	۳/۸۸	کارگاه عرق‌گیری و بسته‌بندی نعناع
۴	۰/۵۲۸	۰/۲۶۰	۰/۹۶۷	۳/۷۱	۰/۲۶۸	۰/۹۵۷	۳/۵۷	کارگاه عرق‌گیری و بسته‌بندی نعناع فلفلی
۳	۰/۵۱۸	۰/۲۲۴	۰/۸۶۶	۳/۸۶	۰/۲۹۴	۱/۱۰۶	۳/۷۶	کارگاه عرق‌گیری و بسته‌بندی پونه
۷	۰/۵۹۸	۰/۲۹۰	۱/۰۶۲	۳/۶۶	۰/۳۰۸	۱/۰۷۴	۳/۴۸	کارگاه روغن‌گیری و بسته‌بندی کرچک
۶	۰/۵۸۵	۰/۲۶۳	۱/۰۲۳	۳/۸۸	۰/۳۲۲	۱/۱۷۴	۳/۶۴	کارگاه روغن‌گیری و بسته‌بندی کنجد
۸	۰/۶۴۹	۰/۳۱۳	۱/۱۱۰	۳/۵۴	۰/۳۳۶	۱/۱۴۳	۳/۴۰	کارگاه عرق‌گیری و بسته‌بندی بابونه
۹	۰/۷۱۶	۰/۳۳۶	۱/۱۴۳	۳/۴۰	۰/۳۸۰	۱/۱۹۵	۳/۱۴	کارگاه روغن‌گیری و بسته‌بندی تخم کدوی طبی
۱۱	۰/۷۶۶	۰/۳۷۴	۱/۱۸۴	۳/۱۶	۰/۳۹۲	۱/۲۰۲	۳/۰۶	کارگاه عرق‌گیری و بسته‌بندی خارشتر
۱۰	۰/۷۴۸	۰/۳۵۰	۱/۲۳۳	۳/۵۲	۰/۳۹۸	۱/۲۱۹	۳/۰۶	کارگاه روغن‌گیری و بسته‌بندی سویا
۱۳	۰/۸۰۳	۰/۳۸۹	۱/۲۴۰	۳/۱۸	۰/۴۱۴	۱/۲۱۹	۲/۹۴	کارگاه گلاب‌گیری و بسته‌بندی
۱۲	۰/۸۰۲	۰/۳۶۴	۱/۱۹۶	۳/۲۸	۰/۴۳۸	۱/۲۴۶	۲/۸۶	کارگاه عرق‌گیری و بسته‌بندی کاسنی
۱۶	۰/۹۱۵	۰/۴۷۳	۱/۲۶۵	۲/۶۷	۰/۴۴۲	۱/۱۳۷	۲/۵۷	کارگاه عرق‌گیری و بسته‌بندی زوفا
۱۴	۰/۸۵۶	۰/۴۰۸	۱/۱۶۱	۲/۸۴	۰/۴۴۸	۱/۱۷۶	۲/۶۲	کارگاه روغن‌گیری و بسته‌بندی کتان
۱۵	۰/۸۹۰	۰/۴۱۵	۱/۱۳۹	۲/۷۴	۰/۴۷۵	۱/۱۹۹	۲/۵۲	کارگاه روغن‌گیری و بسته‌بندی خارمریم
۱۷	۰/۹۳۱	۰/۴۴۵	۱/۲۸۲	۲/۸۸	۰/۴۸۶	۱/۱۹۱	۲/۴۵	کارگاه روغن‌گیری و بسته‌بندی منداب

جدول ۴- امکان‌پذیری و ضرورت کسب و کارهای فرآوری نهایی گیاهان دارویی در شهرستان چرداول

اولویت	نمره شاخص	ضرورت راه‌اندازی			امکان‌پذیری راه‌اندازی			کسب و کار
		ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	
۱	۰/۳۷۸	۰/۱۸۹	۰/۸۳۰	۴/۳۸	۰/۱۸۹	۰/۸۲۷	۴/۳۶	کارگاه تولید آدامس طبیعی بنه (سقز)
۳	۰/۶۳۳	۰/۲۹۳	۱/۰۱۴	۳/۴۶	۰/۳۴۰	۱/۰۶۲	۳/۱۲	کارگاه تولید و بسته‌بندی اسانس گل محمدی
۲	۰/۶۲۳	۰/۲۶۷	۱/۱۱۷	۴/۱۷	۰/۳۵۶	۱/۳۰۰	۳/۶۵	کارخانه تولید داروهای گیاهی انسان، دام و طیور
۵	۰/۷۲۶	۰/۳۵۶	۱/۲۴۹	۳/۵۰	۰/۳۷	۱/۱۴۷	۳/۱۰	شرکت تولید رنگهای طبیعی از گیاهان دارویی
۴	۰/۷۰۴	۰/۳۲۱	۱/۱۹۶	۳/۷۲	۰/۳۸۳	۱/۲۹۰	۳/۳۶	کارگاه تولید کرم و پماد رزماری
۶	۰/۷۲۸	۰/۳۳۰	۱/۰۹۶	۳/۳۲	۰/۳۹۸	۱/۲۰۴	۳/۰۲	کارگاه تولید و بسته‌بندی اسانس اکالیپتوس
۸	۰/۸۰۳	۰/۳۸۷	۱/۱۷۷	۳/۰۴	۰/۴۱۶	۱/۱۵۹	۲/۷۸	کارگاه تولید و بسته‌بندی اسانس مریم‌گلی
۷	۰/۷۷۲	۰/۳۵۲	۱/۳۱۰	۳/۷۲	۰/۴۲۰	۱/۳۶۴	۳/۲۴	کارخانه تولید مواد بهداشتی و آرایشی از گیاهان دارویی
۹	۰/۸۲۳	۰/۳۹۷	۱/۳۱۳	۳/۳۰	۰/۴۲۶	۱/۲۷۰	۲/۹۸	شرکت تولید سموم آلی از گیاهان دارویی
۱۰	۰/۹۵۵	۰/۴۳۶	۱/۲۰۵	۲/۷۶	۰/۵۱۹	۱/۱۴۳	۲/۲۰	کارگاه تولید و بسته‌بندی عصاره پنج انگشت

بحث

به صورت فله‌ای و بدون کمترین فرآوری و با قیمت پایین به دلالتان فروخته می‌شود که می‌توان با ایجاد کارگاه برای خشک‌کردن، پودر و بسته‌بندی سیر و همچنین تولید سایر فرآوری‌های این محصول مثل ترشی سیر، عصاره سیر و ... زمینه درآمدزایی مناسب و اشتغال مولد را در این بخش فراهم کرد. همچنین با توجه به شرایط مناسب برای کشت گل گاوزبان، گشنیز و شوید در این منطقه، با حمایت‌های مالی نهادهای ذیربط می‌توان بستر مناسبی برای فرآوری این گیاهان ایجاد نمود. بنابراین پیشنهاد می‌شود تحقیقات بیشتری در زمینه نحوه افزایش عملکرد این گیاهان و بهترین زمان برای کاشت و برداشت آنها انجام شود. از این رو پیشنهاد می‌شود سازمان‌های جهاد کشاورزی در مورد استانداردهای لازم برای نگهداری این محصولات در انبار، خشک کردن و بسته‌بندی آنها تحقیقات بیشتری انجام دهند. همچنین پیشنهاد می‌شود نسبت به ترویج کشت این گیاهان اقدام و با ایجاد مزرعه‌های نمایشی، کلاس‌های آموزشی و تهیه کتابچه‌هایی در همین زمینه اطلاعات بیشتری را در اختیار کشاورزان و علاقه‌مندان به فعالیت در این زمینه قرار دهند.

در میان کسب و کارهای فرآوری ثانویه گیاهان دارویی از هر دو نظر امکان‌پذیری و ضرورت کارگاه روغن‌گیری و بسته‌بندی کلزا و کارگاه عرق‌گیری و بسته‌بندی نعناع در اولویت‌های بالاتری نسبت به سایر کسب و کارها قرار گرفته‌اند. راه‌اندازی این کسب و کارها سبب خواهد شد تا تعداد دیگری از کسب و کارهای خدماتی که به صورت غیرمستقیم به راه‌اندازی کسب و کارهای گیاهان دارویی مرتبط هستند، شروع به فعالیت کنند. بنابراین پیشنهاد می‌شود سازمان جهاد کشاورزی و سایر سازمان‌های مربوطه تحقیقات بیشتری به منظور ارائه ارقام پربازده و سازگارتر این گیاهان در منطقه انجام دهند و نسبت به ترویج کشت، فرآوری و شکل‌گیری این کارگاه‌ها اقدام نمایند.

در میان کسب و کارهای فرآوری نهایی گیاهان دارویی از دو نظر امکان‌پذیری و ضرورت کارگاه تولید آدامس طبیعی بنه (سقر) و کارگاه تولید و بسته‌بندی اسانس

یافته‌های حاصل از اولویت‌بندی کسب و کارهای تولیدی و خدماتی گیاهان دارویی نشان داد که از دو نظر امکان‌پذیری و ضرورت، کسب و کارهای کاشت گیاهان دارویی، شرکت تولید بذر و نشاء گیاهان دارویی و واحدهای تحقیقات در زمینه گیاهان دارویی در اولویت‌های برتری نسبت به سایر کسب و کارهای تولیدی و خدماتی قرار دارند. با توجه به وجود نیروی کار تحصیل‌کرده، خاک مناسب و منابع آبی کافی برای کشت گیاهان دارویی در شهرستان چرداول، و همچنین توجه ویژه بازارهای داخلی و خارجی به این گیاهان، می‌توان نتیجه‌گیری کرد که ایجاد کسب و کارهایی در زمینه کشت گیاهان دارویی و تولید بذر و نشاء گیاهان دارویی توجیه اقتصادی دارند و هر یک می‌توانند به عنوان کسب و کارهایی دائم مورد توجه قرار گیرند. اهمیت راه‌اندازی این کسب و کارها وقتی بیشتر نمود پیدا می‌کند که به میزان بالای بیکاری موجود در منطقه و نیز نیاز پایین راه‌اندازی این کسب و کارها به سرمایه اولیه و آورده مالی برای راه‌اندازی آنها، توجه شود. بنابراین پیشنهاد می‌شود مراکز تحقیقات کشاورزی، پژوهش‌های بیشتری در مورد ارقام سازگار و اقتصادی، انتخاب مکان مناسب برای راه‌اندازی شرکت تولید بذر و نشاء انجام دهند. همچنین به منظور بازدهی بیشتر و سازگاری بهتر این گیاهان دارویی با شرایط منطقه، لازم است که نسبت به اصلاح این نوع گیاهان اقدام شود. از این رو پیشنهاد می‌شود بذر و نشاء مرغوب و با سهولت در اختیار کشاورزان کشت‌کننده گیاهان دارویی در شهرستان چرداول قرار گیرد که این خود می‌تواند نقطه قوتی برای ترغیب کشاورزان برای کشت گیاهان دارویی باشد.

نتایج اولویت‌بندی کسب و کارهای فرآوری اولیه گیاهان دارویی نشان داد که از هر دو نظر امکان‌پذیری و ضرورت، کارگاه خشک‌کن، پودر و بسته‌بندی سیر و کارگاه تولید دمنوش کیسه‌ای گل گاوزبان در اولویت قرار دارند. در چند سال اخیر کشت سیر در شهرستان چرداول مورد توجه ویژه کشاورزان قرار گرفته است، اما متأسفانه این محصول

چگونگی برداشت، شرایط نگهداری در انبار، فرآوری‌های لازم و ... برای تمام گونه‌های اقتصادی در منطقه چرداول به صورت کتابچه، بروشور، فیلم و ... به ساده‌ترین شکل ممکن در اختیار کشاورزان قرار گیرد.

نظر به وجود مرز مشترک استان ایلام با کشور عراق و دسترسی آسان به بازار استان‌هایی از کشور عراق که همجوار با استان ایلام هستند و نیز با توجه به وجود فرهنگ مصرف دمنوش‌های گیاهان و استفاده از گیاهان دارویی در بین مردم کشور عراق، پیشنهاد می‌گردد برنامه‌ریزی لازم برای راه‌اندازی آن دسته از کسب و کارهای گیاهان دارویی که براساس نتایج این پژوهش ضرورت و امکان راه‌اندازی آنها وجود دارد، انجام شود. بدیهی است به درازا کشاندن راه‌اندازی کسب و کارهای گیاهان دارویی و تولیدهای مشتق از این گیاهان سبب خواهد شد که بازار موجود در کشور عراق برای گیاهان دارویی بدست سایر رقبای فعال در زمینه تولید گیاهان دارویی بیفتد.

منابع مورد استفاده

- Ahmadi, N., 2014. Identifying non agricultural businesses for rural youths of Ilam county. M.Sc. Thesis, Department of Agricultural Extension and Education, Islamic Azad University, Ilam Branch.
- Ahvazi, M., Mozaffarian, V., Nejdatsari, T., Mojab, F., Charkhchian, M.M., Khalighi Sigaroodi, F. and Ajani, Y., 2008. Medicinal application of native plants (Lamiaceae and Rosaceae family) in Alamut region in Ghazvin province. *Journal of Medicinal Plants*, 24: 74-84.
- Bagheri, A., 2008. Herb and job creation in Isfahan province. *The First National Conference on the Development of Economic Activities*, Tehran, 23-24 June.
- Darvishnia, H., Dehghani Kazemi, M., Forghani, A.H. and Kavianifard, A.A., 2012. Study and introduce the flora and qalarang manesht protected area in Ilam. *Journal of Taxonomy and Biosystematics (Journal of Isfahan University)*, 4(11): 47-60.
- Ebrahimi, M. and Ghanbari, A., 2009. Hedge fluctuations in oil revenues by using futures contracts in Iran. *Journal of Economic Research*, 9(3): 173-204.
- Govil, J.N. and Singh, V.K. 2010. Recent Progress in Medicinal Plants: Ethnomedicine and

گل‌محمدی و کارخانه تولید داروهای گیاهی انسان، دام و طیور در اولویت قرار گرفتند. با توجه به اینکه کوه‌های چرداول یکی از زیستگاه‌های طبیعی درختان بنه محسوب می‌شوند می‌توان به بهره‌برداری مناسب از عرصه طبیعت و کاشت این درختان همت گماشت. در گام اول پیشنهاد می‌شود آموزش‌های لازم در زمینه انجام صحیح مراحل بهره‌برداری مثل شیوه صحیح تیشه‌زنی، کاسه‌بندی و ... به بهره‌برداران داده شود. در گام دوم به منظور حفاظت از منابع طبیعی منطقه پیشنهاد می‌شود اداره کل منابع طبیعی و سازمان جهاد کشاورزی نسبت به ترویج احداث باغ‌های بنه در بین بهره‌برداران اقدام کند. گل‌محمدی در این منطقه با نگاه تزئینی کشت می‌شود؛ با توجه به توجیه اقتصادی فرآورده‌های حاصل از آن، نهادهای مربوطه می‌توانند نسبت به ترویج کشت گل‌محمدی به شکل تجاری و ایجاد کارگاه‌های فرآوری آن اقدام کنند.

با توجه به امکان‌پذیری و ضرورت بالای کارگاه تولید و بسته‌بندی اسانس گل‌محمدی در منطقه، پیشنهاد می‌شود سازمان کشاورزی تحقیقات جامعی در زمینه ارقام پربازده و سازگار با منطقه، شرایط و مراحل کاشت و بهترین زمان برای برداشت گل‌محمدی انجام دهند و نسبت به آموزش و ترویج کشت آن اقدام کنند. همچنین با توجه به امکان‌پذیری و ضرورت بالای کارخانه تولید داروهای گیاهی انسان، دام و طیور پیشنهاد می‌شود سازمان‌های مربوطه تحقیقات بیشتری به منظور شرایط و مکان مناسب برای احداث این کارخانه انجام دهند. نکته‌ای که در اهمیت راه‌اندازی کسب و کارهای مرتبط با گل‌محمدی وجود دارد این است که با توجه به تغییرات اقلیمی ایجاد شده و کم شدن میزان بارش‌ها، رونق گرفتن تولید گل‌محمدی و فرآورده‌های آن سبب خواهد شد تا بخشی از زمین‌های کشاورزی به زیر کشت باغ‌های گل‌محمدی برود و این موضوع علاوه بر درآمدزایی و بهره‌وری بیشتر از این زمین‌ها، استفاده بهینه از منابع آبی منطقه را نیز به دنبال خواهد داشت.

بنابراین پیشنهاد می‌شود به منظور توسعه کشت گیاهان دارویی با ارزش، اطلاعات لازم در زمینه شرایط کشت،

- Moradnezehadi, H., 2016. Identifying and prioritizing appropriate home businesses for rural areas of Ilam province. Unpublished Research, Ilam University.
- Mozafarian, V., 2008. Flora Ilam. Department of Natural Resources Ilam province in collaboration with the Contemporary Culture Press. Tehran, 936p.
- Mozafarian, V., 2013. Identification of Medicinal and Aromatic Plants of Iran. Department of Natural Resources Ilam province in collaboration with the Contemporary Culture Press, Tehran, 1430p.
- Nakhai, A., 2011. Investment capabilities in the production of medicinal herbs to create jobs and economic prosperity in Kerman province. National Conference on Employment of Graduates of Agriculture and Natural Resources, 11p.
- Nemati peykani, M. and Jalilian, N., 2012. Medicinal plants of Kermanshah. Journal of Taxonomy and Biosystematics (Journal of Isfahan University), 4(11): 69-79.
- Rashidi, Sh., Faraji, H., Jahanbin, D. and Mirfardi, A., 2011. Evaluation of knowledge, belief and operation of Yasouj people towards pharmaceutical plants. Journal of Medicinal Plants, 11(8): 177-184.
- Sahraeian, S., 2001. Organizing Small Industries in Iran. Ma'aref Publications, Tehran, Iran, 350p.
- Sen, S., Chakraborty, R. and De, B., 2011. Challenges and opportunities in the advancement of herbal medicine: India's position and role in a global context. Journal of Herbal Medicine, 1(3-4): 67-75.
- Vahedi, M., 2015. Prioritizing development of agricultural processing industries of Ilam province. Unpublished Research, Islamic Azad University, Ilam Branch.
- pharmacognosy (Vol. 1). Studium Press, Texas, 399p.
- Heidarzade Rizi, S., Mohamadi, H., Shahnooshi, N. and Karbasi, A., 2015. Evaluation of factors affecting the marketing of medicinal herbs (mint Case Study). Journal of Agricultural Economics, 9(3): 125-139.
- Faraji Sabokbar, H., 2015. Analysis of spatial pattern of employment in main activity sectors in rural areas of Iran. Quarterly of Spatial Economics and Rural Development, 4(1): 1-14.
- Kashfi Bonab, A., 2010. Relative economic advantage cultivation and trade of medicinal plants in Iran and its value on world markets. Journal of Evaluation of Commerce, 8(44): 67-78.
- Mahmudin, H., 2004. Introduction to Geography of Ilam. Guyesh Publication, Ilam, 48p.
- Memili, E., Fang, H., Chrisman, J.J. and Massis, A.D., 2015. The impact of small-and medium-sized family firms on economic growth. Journal of Small Business Economics. 45(4): 771-785.
- Mesdaghi, M., 2004. Pastoralists in Iran. Emamreza University, Mashhad, 260p.
- Mohapatra, S., Rozelle, S. and Goodhue, R., 2007. The Rise of Self- Employment in Rural China: Development or Distress?. World Development, 35(1): 163-181.
- Moradi Lake, M., Ramezani, M. and Ansari, H., 2008. Demographic and socio-economic factors associated with the use of medicinal plants/herbal drugs in Tehran inhabitants. Journal of Monitoring, 7(4): 313-320.

Identifying and prioritizing enterprises related to medicinal plants in Chardavol County

H. Moradnezhadi^{1*}, Z. Alikhani² and M. Vahedi³

1*- Corresponding author, Department of Entrepreneurship and Rural Development, Ilam University, Ilam, Iran

E-mail: homayoon.moradnezhadi@ilam.ac.ir

2- MSc. Graduate Student, Department of Agricultural Extension and Education, Ilam Branch, Islamic Azad University, Ilam, Iran

3- Department of Agricultural Extension and Education, Ilam Branch, Islamic Azad University, Ilam, Iran

Received: September 2016

Revised: December 2016

Accepted: January 2017

Abstract

This research was aimed to identify and prioritize the enterprises related to medicinal plants in Chardavol County. In the present study, due to the nature of the subject, a combination of qualitative and quantitative methods (Dominant-Less Dominant and two phases Design) was used. In qualitative and quantitative phases, depth interviews and descriptive- survey method were used, respectively. The population of qualitative phase was experts of medicinal plants of which 12 people participated in the research by using purposeful sampling method. In quantitative phase, the population was 84 experts of which 50 people were selected by using simple random sampling and based on Chocran formula as the sample. Questionnaires, designed based on the results of qualitative phase and literature review, were the instrument of data gathering in quantitative phase. The validity of questionnaire was confirmed by panel of experts and the reliability of questionnaire was tested by Cronbach alpha coefficient using SPSS software. Results showed that planting of medicinal plants, business of drying, powder and packing of garlic, business of oil extraction and packing of rapeseed, production of turpentine natural chewing gum, were respectively the most important priority of business of services and production, initial processing, secondary processing and final processing of medicinal herbs.

Keywords: Medicinal herbs, businesses, initial processing, secondary processing, final processing.